

Fe. 106

10

DE NUMMIS

REI MONETARIAE REFORMATAE
TESTIBVS

PRAEFATVS

AD

ORATIONEM
BENEFICIO

RICHTERIANO

SACRAM
INVITAT

M. IO. GOTTL. BIDERMANN, R.

FREIBERGAE,

Litteris SAM. FRIDER. BARTHELII.

CX.

10

Quantum beneficium usus pecuniae humana in vita praestat, tantis infidiis ac fraudibus eandem expositam esse, experientia quotidiana docet. Quis enim est, qui non vel audierit vel legerit de metallis vitiatis et deprauatis, de monetae aenascatoribus et falsariis, itemque de numis adulterinis, interpolatis ac ceruflatis? Quae querela cum multis abhinc saeculis increbuit, tum nostra inprimis aetate passim fuit renouata. Ut dictis fidem faciamus, ex omni antiquitate non nisi unum, eumque satis spectabilem numum Imperatoris Rom. Helvii Per- tinacis in medium adferamus, cuius antica caput Imperatoris laureatum exhibet, his verbis notatum: IMP. CAES. P. HELV. PERT. AVG. In postica non- nemo conspicitur sedens, et dextra duas spicas tenens, addita epigraphæ: OPI. DIVIN. TR. P. COS. II. Hic enim numus ideò commemorari meretur, quod plane nouo et ea aetate prorsus inusitato fraudis genere intus plumbo repletus, foris autem argento obductus erat. Nam quamuis conflct, monetarum circum- scriptores aes saepe aureis atque argenteis, ferrum autem aereis laminis incru- flasse, de subplumbatis tamen nullus veterum meminit. Causam vero, quae Per- tinacem ad ineundum hoc consilium adduxit, DIO CASSIVS et CAPITOLINVS, scriptores proximæ aetatis, hanc fere tradunt. Ad rempublicam accedens Impera- tor, multa militibus, singulis nempe ter mille drachmas pollicitus erat. Aerario autem exhausto, quum se promissis stare non posse, videret, necessitate coactus, id facitabat, quod Anton. Caracalla aliquot post annis fallendi animo repetebat. Hunc enim eiusdem generis numos adulterinos et procudisse, et populo pro ge- nuinis distribuisse, testimonio DIONIS confirmatur, haec litteris complexi: a) τῷ Ἀντωνίῳ παρὰ τὴν ἀλλὰ καὶ τὸ νομισμὰ κίβδηλον ἦν, τὸ τε ἀργυρεῖον καὶ τὸ χρυσεῖον, ὃ παρεῖχεν ἡμῖν, τὸ μὲν ἐκ μολύβδου καταργουμένον, τὸ δὲ ἐκ χαλκοῦ καταχρυσουμένον ἐτινευάζετο. h. e. Antonio cum multa alia, tum etiam moneta fallax erat, tam argentea quam aurea, quam nobis praebuit. Illa enim ex plum- bo argentata, haec autem ex aere deaurata praeparabatur. Quo vero grauius damnum hac ex peste in rempublicam promanat, eò maiorem operam nullo non tempore ii dederunt, quibus summa imperii fuit commissa, ut fenerissimis interdictis huic malo mederentur. Neque tamen solum publicis mandatis sed etiam certis numis haec prauitas exprobrata, exagitata et castigata fuit. Inter alia numus ALEXANDRI SEVERI hoc docet, in quo Imperator paludatus con- spicitur, dextra laurum, sinistra hastam tenens, adscriptis verbis: RESTITV- TORI MONETAE: quia nempe varias numorum formas ab Heliogabalo in- troductas dissoluerat, eorumque usum lege sancita prohibuerat. b) Idemque leges Romanorum numariae testantur, quarum praecipuae haec erant: c) non- nisi

a) in Epitom. Xiphil. edit. Sylburg. f. 432. p. 554.

b) Ojfel. Theaur. Numism.

c) Marqv. Freber. de re monetar. vet. Rom. L. I. c. 3.

nisi magistratus monetam publicam signantio. Monetarii iuste sincereque numos faciunt. Numos legitimos reprobare, nulli fas esto. Numisma publice signatum nullus violato. Non solum enim ad honorem principis, sed etiam ad reip. salutem permagni interest, monetam probam et cudi et seruari. Qua mente litteris et memoriae prodidit homo Gallus, LVD. SAVOTVS, d) quatuor Galliae reges, Philippum Pulcrum, Ioannem, Carolum VI. et VII. cum incredibili ciuium detrimento bonitatem monetae imminuisse; Ioannem autem huius facti mox poenituisse, et publice promississe, se impostero non solum probam monetam restitutum, sed etiam filium suum ad id faciendum iureiurando adstrinxisse. Idem refert, regem Arragoniae, Petrum IV. regem Maiorcae et Minorcae imperio priuasse, quod monetam corrupisset, quamuis ipsi Arragoniae reges hoc vitio laborarent, adeo, ut Pontifex R. Innocentius III. grauib. comminationibus praeciperet, ut his fraudibus abstinerent. Quo factum est, ut sequentes Arragoniae reges, quum imperium auspicarentur, publice fidem darent, nulla se ratione iustum valorem receptae monetae immutaturus esse.

Sed, missis antiquis, recentiora monimenta ostendamus, eosque numos, qui testes monetae reformatae prostant, ordine annorum seruato, quibus excusii prodierunt, perensemus. Horum in numero primo loco numus Gallicus comparet, in antica ducis de Montpensier imaginem repraesentans, capite nudato equo insidentis, his verbis adscriptis; LVD. D. G. BOVRBON. D. MONTISP. PR. DOMBAR. in extremo autem annus indicatur; 1576. Postica ducalem coronam exhibet, addita dictione: TREVOVX, itemque forcipe ac malleis subiectis, Inscriptio causam cusi huius numi indicat; BARRIES. PEAG. PONT. LAISSES PASSER LES MONNOYES, e) Tempore huic proximus est numus Henr. III. reg. Gall. qui unum thalerum cum semisse exaequans, altera parte lilia decussatim expressa repraesentat, adscripto nomine; HENR. III. D. G. FRANC. et POL. REX, 1578. altera pars insignia regia complectitur, corona ornata, his verbis subiunctis; SIT NOMEN DOMINI BENEDICTVM. In margine legitur: CONSTITVTAE REI NVMARIAE EXEMPLVM. f) Eodem consilio anno sequenti eodem in regno numus prodibat, cuius in altero latere femina sedet, dextra lancem, et sinistra cornu copiae tenens, his verbis, ad intelligendam causae monetae causam, additis; BENE CONSTITVTA RE NVMARIA. 1579. in altero latere Gallica insignia hac inscriptione cinguntur: CVRA. MONETAR. FRANCIAE. g) Hunc sequatur, cuius altera facies regni Gallici insignia et haec verba inscripta habet: CVRA MONETARIA; altera virum prae

d) de Numis antiquis. P. III. c. 4.

e) seruatur in Thesauro Frideric. Ser. Duc.

Saxo-Goth. f) *Dunten* Verzeichniss einer auserlesenen Sammlung von neuen Muenzen (Hamb. 1756. 8.) p. 54.

g) Catalog. van een Cabinet mit Medailles verzarnelt van Corn. Alcan, van Sypestein. (Haerl. 1745. 8.) p. 65.

se fert, qui dolio vinario aquam infundit, his verbis adiunctis: PATET FALLACIA TANDEM. h) Neque ea moneta ab hac classe aliena videtur, quam Henricus III. rex Galliarum signari iussit, altera facie effigiem regis thorace induti et lauris cincti referente, cum epigrapha: HENR. III. D. G. FRANC. ET NAV. REX. altera officinam monetariam repraesentante, quae, instrumentis necessariis instructa, haec verba habet adscripta: CATALAVNENSIS FIDEI MONUMENTVM. In extrema: A. A. A. F. F. 1591. i) Eiusdem regis auspiciis numus cruce insignitus prodiit, et his verbis notatus: HENR. III. D. G. FRANC. ET NAV. REX. 1607. cuius postica praeter publica insignia haec verba exhibet: SIT NOMEN DOMINI BENEDICTVM: in margine autem legitur: EXEMPLVM PROBATI NVMISMATIS. k) Hunc numus excipit, quem Ludouicus XIII. eadem mente percussit, qui regem sistit capite laureato, his verbis cinctum: LVD. XIII. D. G. FR. ET NAV. REX. altera parte virgo conspicitur super libro sedens, et dextra lancem, sinistra cornu copiae tenens, his additis verbis: ARTE MEA BIS IVSTVS: in extremo legitur: MONETA LVD. IVST. 1641. Eodem rege auctore tertio post anno numus prodibat, cuius antica eandem effigiem eademque verba habet: in postica vero regia insignia cum corona conspiciuntur his verbis circumdata: SIT NOMEN DOMINI BENEDICTVM. 1643. In margine causa monetae diserte significatur: LVD. XIII. MONETAE RESTITVTORI. l) Huic et aetate et verbis adscriptis et imaginibus proximus est, quem Ludouicus XIV. eodem anno luci publicae exposuit, addita inscriptione marginali: EXEMPLVM PROBATI NVMISMATIS. m) Eiusdem regis alius est, iam commemorato per omnia similis, nisi quod haec in margine verba legantur: PONDERE SANCTVARI. n)

Quanta vero circumspectione Galli prouiderunt, ne res numaria et cum ea ipsa res publica detrimentum pateretur; tanta cura Hollandi, ne damnum vel infamia ex praua moneta suae dignitati compararetur, cauerunt. Hoc testatum facit ille numus argenteus, cuius antica equitem cataphractarium, gladium vagina vacuum manu dextra tenentem sistit, infra quem insignia Hollandiae coronata, cum his verbis: MON. NOV. ARG. CONF. BELG. PROV. HOLL. Posticam praeter symbolum: CONCORDIA RES PARVAE CRESCVNT, et aeram 1673. duo leones coronati ornant, qui insignia prouinciarum confederatarum tenent. Nominatim ciuitatis Amstelodamensis insigne conspicitur subiectum, in margine autem haec leguntur: *Ter Gedachtnisse van de Munt van Amsterdam.* an. 1673. o) Cum hoc tam tempore quam loco aurea illa moneta con-

h) *Syepstein* l. c. p. 84.

l) *Likenthal*, nu. 134.

o) *Ger. van Loon* Histoire metallique des XVII, Provinces des Pays bas T. III. p. 75.

i) in *Theaur. Frideric.*

m) id. l. c. p. 23.

k) *Syepstein* l. c. p. 110.

n) id. nu. 136. b.

conuenit, quae tabulam quadratam sero fructifero circumdatam repraesentat, hisque verbis notatam; *MON. AVR. PROVINC. CONFOED. BELG. AD LEG. IMP.* In facie auersa eadem est effigies, quae ceterorum numorum Hollandiae aureorum, margo autem his verbis insignitur: *D. GEDACHTNISSE V. D. MVNTE V. AMSTERDAM* p) Neque ille numus hac classe eximendus videtur, cuius altero in latere haec inscriptio decem lineas explet: *PRO MONETARVM DECORE ET POPVLI SECVRITATE AD PROVINCIAS BELGII CONFOED. CONSILIVM. 1686.* Alterum latus inscriptionem exhibet; *CONSIPIO ARMIS ET INDVSTRIA*, itemque insignia ciuitatis Amstelodamensis coronata, et post illa caduceum et gladium decussatim positos. In margine legitur: *DOMINE, SALVVM FAC POPVLYM TVVM.* q) Neque alia mente, anno, qui sequebatur, is numus percutiebatur, cuius altera in facie legitur: *MONETA RESTAVRATA. MDCLXXXVII.* altera vero insignia Zutphanienfis repraesentat, quae corona ornatur, et duobus à leonibus tenentur, r) Pari consilio ea moneta lucem publicam vidit, cuius in altero latere verba profiant: *MONETA RESTAVRATA. MDCLXXXVI.* in altero vero insignia ciuitatis Nimegenfis oculis obuersantur, quae duo leones tenent coronis condecorati. s)

Porro inter numos, rei monetariae reformatae testes, ille referri mereatur, quem rex Sueciae signari iussit, altera facie imaginem regis exhibens, his verbis inscripta; *FRIDRICVS D G REX SVECIAE* Altera in facie cornu copiae conspicitur, varias monetas effundens, statera et pondere iuxta positus. In extrema legitur: *MONETA REG.* t) Eundem ad censum pertinet numus, in honorem Augustae Russorum excusus, cuius anticam effigies Imperatricis ornat, his verbis circumdata; *ANNA D. G. RVSSORVM IMPERATRIX.* In postica eadem Augusta coronata conspicitur, dextra sceptrum tenens, quod stella irradiat, sinistra prelo monetario innixa, his in extremo verbis additis; *REI MONETARIAE INTEGRITAE RESTITVTA. 1731.* Auget horum numorum numerum moneta episcopi Aichstadiensis, cuius pars altera effigiem episcopi ostendit, his verbis notatam: *IO. EVCHARIVS. D. G. EPISC. EYST. S. R. I. PRINCEPS:* in altera insignia episcopalia, adscripto anno 1694. repraesentantur, additis verbis; *VIREB VNITAE SOLA SALVS PATRIAE.* In margine autem haec leguntur: *NE ME FALSIFICANS RODAT AVARA MANVS.* u) Haud quoque immerito illius numi hoc loco mentionem facimus, quem rex Sueonum, Carolus XII. cudi iussit, postquam baro Goerzius priuilegiis monetariis nefarie abusus erat. Vt enim posteritas hanc audaciam detestaretur atque abhorreret, monetam luci publicae exposuit, cuius in antica regis imago conspicitur, hac inscriptione insignita; *CAROLVS XII. D. G. REX. SVEC.* In postica autem

p) id. l. c.

q) id. l. c. p. 315.

r) l. c. p. 314.

s) l. c. p. 314.

t) in Numophylacio Madaiano,

u) *Lilienthal*, Thaler. Cab. p. 150.

autem insignia Suecica et Bipontina exhibentur, addita epigraphæ: *MED. GVDZ. HIELP.* in extremitate annus notatur: 1713. atque in margine hæc leguntur: *MANIBVS NE LAEDAR AVARIS.* Quæ verba itidem in numis, auspiciis Vlriceæ Eleonoræ an. 1719, et 1721. itemque regis Friderici an. 1723. signatis, leguntur repetita. w) Neque silentio prætermittendus videtur numus Principis Nassouio-Weilbogensis, qui in antica principis insignia pileo tecta, quæ duo leones coronati tenent, repræsentat, adscriptis verbis: *EX VISCERIBVS FODINAE MELBAC.* 1752. in extremo legitur: F. S. (*Fein Silber.*) Postica vero imaginem principis exhibet, pectore tenuis efformatam, cum hac epigraphæ: *CAR. AVG. D. G. PR. NASS. WEILB.* Margo autem hæc verba habet: *VT SIT SVO PONDERE TVTVS.* Neque iniuriam facimus Ioanni LAW, cuiusque fratri Guilielmo, si eos inter publicos rei numariæ defraudatores referemus. Ille enim, natione Scotus, ingenii calliditate fretus, eo consilio Galliam petebat, ut suam versutiam experiretur. Quum enim aditum ad ducem Aurelianensem sibi comparasset, hoc adiutore à rege priuilegium impetrabat, societatem colligendi, quæ plurimas pecunias conferebat, ex quibus largissima foenora et incredibilem quaestum ex prouincia Americae Louisiana pollicebatur. Quum vero fraudes istius non minus quam fratris doli detegerentur, quippe qui aureos Ludouici numos adulterauerat, uterque non solum ad poenam vocabatur, sed infamia etiam notabatur. x) Et quo testator huius fraudis memoria maneret, alii autem hoc exemplo sapere discerent, duo numi feriebantur, quorum alter in antica virum repræsentat, ope microscopii varia chirographa mensæ imposita contemplantem, iuxta quam patula arca numaria conspicitur. Supra eum hæc leguntur: *Vergroesungsglas thuts hier und an so vielen Enden, das sich die Klugen auch die Geldsucht lassen blenden.* Infra autem: *Der Actien Betrug und List.* In postica quatuor postant homines, quorum primus flumen incurrit suffocandus, secundus laqueum collo innectit, tertius desperandus caput perfricat, et quartus fuga salutem quaerit. Explicationem verba adscripta suppeditant: *Das Spiel ist nun entdeckt: das Blat hat sich gewendt, und so macht der Betrug ein schreckenvolles End.* In extremo legitur: *Der ganzen Welt ein Denkmahl.* Alter numus eadem in causa excusus, et ad nomen circumscriptoris LAW alludens, altera facie hæc habet verba: *Inuidia, lucripetas allicis, vanæ venditione spei. Lauus, quod verum est, lateat, quamuis aliquando patebit. In vidia, auriferos vendis montes, potieris abenis. Lauus, quicquid sub terra est, in apricum proferet ætas. Hor. I, Ep. 6. Autor pascitur in viuis, liuor post fata quiescit. Tunc suus ex merito quemque tuetur honos. Ouid. I. Amor. 15. Arg. Str. F. 1720.* Altera facies virum ostendit ante specum, qui manu sinistra nauem, dex-

w) id. I, c. p. 45.

x) Mercure historiqv. P an. 1716. 699.

dextra autem schedulam tenet his verbis inscriptam: *Louistana est est Bancò et Moneta.* Supra eum Fama volitans duabus ex buccinis haec verba efflat: *LAVS in astris, LAVS in terris.* in extremo legitur: *Inuidiam virtute partam gloriam non inuidiam iudico.* Cic. Huc satyrae pertinent, quibus illa aetate idem notatus fuit, e. c.

Laws nous donne des petits Louis

Seulement la figure.

Ce portrait, dit il, vous suffit:

il est en mignature, etc. y)

itemque alia, his verbis concepta: *En praeclarum Actionistam, qui Gallorum expilans cistam, Croesum numis superat, qui per modum valde mirum pro argenteo dat papyrus et inanes schedulas. Pro papyro capit numos, aliisque vendit fumos magnus arithmeticus: optime scit numerare, addere et multiplicare, quod subtraxit civibus. Post thesauros sic diuifit: Vnam partem Regi misit, et Regenti alteram: sibi tertiam seruauit, et sic cautus calculauit iuxta arithmeticam. z)*

Plura huius generis numismata proferre possemus, nisi chartae angustia prohiberemur. Quis vero ex his iam in medium adlatis testibus rei numariae emendatae, castigatae, et repurgatae, non intelligit, quanta cura et prouidentia reges, principes, et qui nomine quocunque reipublicae praesunt, omni aetate elaborarint, ut rem monetariam, sicubi in peius ruere visa fuit, pristinae dignitati restituerent, et, quo minus longius serperet malum, vias obstruerent, maleferiatos autem aedulatores atque interpolatores legibus compescerent, et poenis grauissimis cõcererent. Hoc consilio in comitiis Augustanis anno MD. impetrante Maximiliano, monetae, quae adhuc sine lege et modo vagatae erant, partim proscribebantur, partim suspendebantur, donec res numaria certis regulis conformaretur. Et quum postea idem negotium aliis in conuentibus Augustae Treuirorum, Coloniae Agrippinae, Norimbergae, Spirae, Ratisbonae, etc. habitis, tentatum magis quam expeditum fuisset, tandem Caroli V. auspiciis in comitiis Augustae Vindelicorum agitata, anno MDLI. communibus ordinum imperii suffragiis causa monetaria ad certam formam perpetuamque normam redacta, legibus definita, et publicis decretis confirmata fuit. Has inter leges primariae hae fere erant: *Ius cudendae monetae, nisi cui ab Imperatore concessum fuerit, neque aliter, quam secundum legem, nemo usurpato. Quibus haec potestas concessa est, non nisi aurum atque argentum, penes se natum, in numos conuertere licet. Neque fas est, ius monetarium alteri cedere, vendere, locare, aut monetariis redimendum transscribere. Neque alias formas numorum, nisi receptas ferunt.* a) Hac mente cum alii principes, tum Saxoniae inprimis Electores gloriose

y) Europ. Fam. 1721. p. 196.

z) ibid. p. 894.

a) Marqv. *Fischerus*

de re monetaria Germ. Imp. L. II. c. 4.

riosae memoriae, Mauritius, Augustus, Christianus uterque, et quatuor Ioannes Georgii singularibus mandatis, oculis omnium expositis, b) publice testatum fecerunt, quanta cura rem monetariam sint complexi: ne quid de iis Augustis dicam, qui hoc, quod iam agimus, saeculum rebus praeclare gestis, et rempublicam saluberrimis consiliis illustrarunt. Praecipue vero Io. Georgius II, mirifico studio id operam dedit, ut, moneta sublestiori detecta et reiecta, proba et commendabilis restitueretur, quippe qui iam adolescens viderat atque audierat, quantum detrimenti à Kipperis et Wipperis patriae fuisset illatum. Ita enim in vita illius legitur: c) *Es haben sich Ihr. Chfthl. Durchl. nicht dauren lassen, das Probieren des Erztes und der Metalle ex professo drey ganzer Jahr zu lernen, um von dem Münzwesen gründlichen Unterricht zu haben, davon dero eigenhändiges Probierbuch noch vorhanden.*

Vbi igitur de numis satis dixisse videor, ad ipsam causam, quae hoc scribendi officium imperat, accedo, et SENECAE verba mea iam facio: d) *nunc tempus est, quaedam ex nostra etiam moneta proferrri.* Si enim, SIDONIO iudice, e) scholae nihil sunt aliud, quam *monetae disciplinarum*, iuvenes bonae indolis et probatorum morum omni iure cum numis elegantissimis comparari poterunt, qui utile et dulce prae se ferunt. Talem autem fuisse, dum nobiscum fuit, qui iam abitum ex nostra officina parat,

GEORG. HENR. HERRMANN, Freiberg.

necum omnes ac singuli huius scholae magistri uno ore consentunt. Et ego quidem illius commendandi officium eo lubentius in me suscipio, quo maiorem adhuc voluptatem ex insatiabili illius discendi ardore et moribus probatis percepi. Hic autem priusquam discedet, PATRONIS pro beneficio *Richterio*, cuius memoriam pie recolet, animum gratum significabit, atque oratione Latina, *fortunam plerumque prudentia superiorem esse*, demonstrabit. Cuius discessum commilito

Christoph. Fridr. Fischer, Freib.

carmine vernaculo prosequetur, *admirabilitate fortunae delineata.*

A Vobis, MECAENATES ac FAVTORES ea, quae Vestris meritis debetur, reuerentia petimus, ut eras, hora ante meridiem nona, beneuola praesentia scholam nostram, et benigna auscultatione commilitones nostros dignari velitis. De quo beneficio nos haud minus nobis gratulabimur, quam illi,

collectos numos qui contemplantur in arca, f)

P. P. Freib, d. XVI, Febr. A. R. S. MDCCLXIV.

b) in Codic. August. Vol. II, L. IV, c. V. a p. 740—1002.

c) C. A. Hausen

in Glorios. Elect. Sax. Bust. p. 1585.

d) de Benef. III, 35.

e) Epist. IV, 1.

f) Hor. Lib. I. Sat. 67.

Ms 1800. 80

ULB Halle

3

001 341 081

Sb.

M.C.

DE
N V M I S
REI MONETARIAE REFORMATAE

TESTIBVS

PRAEFATVS

AD

ORATIONEM
BENEFICIO
RICHTERIANO

SACRAM

INVITAT

M. IO. GOTTL. BIDERMANN. R.

FREIBERGAE,

Litteris SAM. FRIDER. BARTHELII.

CX.